

А. А. Заводовський

(м. Кам'янець-Подільський)

ЗАСВОЮЮЧИ ЛОГІКУ НАЦІОНАЛІЗМУ: СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕОЛОГІЇ НА ЗАКАРПАТТІ У «ДОВГОМУ ХІХ СТ.»

У статті йдеться про початки формування русинського націоналізму у самому західному етно-регіоні майбутньої Української держави – Закарпатті у ХІХ ст. Автор звертає увагу на громадську і політичну діяльність Олександра Духновича, Адольфа Добрянського, Івана Раковського та їх оточення, робить висновки щодо ставлення місцевої та імперської влади до русинських націоналістів Закарпаття після «весни націй».

На думку автора, русинським націоналістам Закарпаття не вдалося запустити проект «русинської нації» у ХІХ ст., а саме: домогтися виділення території заселеної русинами в окрему адміністративну одиницю Австрійської імперії; створити русинську модерну мову; залучити до процесів націєтворення широкі верстви населення, яке в основному було селянським, домодерним. Нечисленним русинським націоналістам не вдалося встояти під ударами неоабсолютистського режиму Франца-Йозефа через вузькість соціальної основи (головним чином у націєтворенні взяло участь лише духовенство). Тому на повну міру процеси русинського націєтворення запущені не були, а національне будівництво у подальшому так і залишилося лише справою поодиноких русинських діячів регіону.

Ключові слова: русинський націоналізм, українське націєтворення, націоналізм в Україні, Австрійська імперія, Закарпаття.

На зламі ХVІІІ – ХІХ ст. у європейській суспільній і науковій думці ідеологія стала головною доктриною, що замінила релігію, ставши «фундаментом і дахом» усіх наук і ключем до «нових знань». Однією з найголовніших «інструкцій до дії» для європейських етносів у «довгому ХІХ ст.» стала національна ідеологія. Інтерпретацію національної ідеології, як загальноєвропейського суспільно-політичного феномену, вперше знаходимо в працях Й. Гердера, І. Канта та Ф. Гегеля. Останній тлумачив ідеологію як систему знань, що породжують себе в процесі розвитку людства [1, с. 137].

Проблеми зародження та становлення націоналізмів на українських землях вітчизняні та закордонні науковці намагались осмислити вже наприкінці ХІХ ст. Перший логічний виклад бачення «українського минулого» було зроблено «батьком» української історії Михайлом Грушевським [2]. Однак, вивчення історії суспільно-політичних уявлень та ідей вийшло на чільне місце в світовій історіографії лише після Другої світової війни, а в українській – з 90-х рр. ХХ ст. Так, творення націй в Австрійській ім-

перії досліджували Б. Андерсон, А. Грінфельд, З. Когут, Е. Сміт, М. фон Хаген, Д-П. Хімка, та ін. Вони зазначали, що націогенеза не була самодостатнім, наперед визначеним процесом, в якому кожна нація формувалася окремо, а – серією взаємодій та протистоянь між різними «національними проектами», які перебували у стадії формування та розвитку і багато у чому залежали від загальноєвропейського контексту [3].

Нативні націоналізми в Австрійській імперії досліджували історики П.Р. Магочій, З. Когут, А. Капшлер, О. Міллер, Я. Грицак, М. фон Хаген. На думку сучасних українських істориків Я. Грицака, В. Кравченка, Г. Касьянова, І. Удода, Р. Шпорлюка та ін. серед представників різних етнічних груп на українських землях з кінця XVIII і до початку XX ст. тривав пошук відповідей на складні питання ідентифікації себе у відповідних системах національних координат [4].

Застосування націоналізмів на практиці призвело до значних політичних змін і соціальних перетворень у Європі XIX ст. Однак, геополітичний формат земель майбутньої України почав змінюватися ще до реалізації них національних ідеологій: після першого поділу Речі Посполитої у 1772 р. Галичина, невелика частина Волині і Західне Поділля, а у 1775 р. і Буковина, увійшли до складу імперії Габсбургів; у 1774 р., після чергової війни з Туреччиною, Російська імперія приєднала до себе північно-чорноморські степи та Крим; після другого поділу Речі Посполитої у 1793 р. до Російської імперії перейшли Київщина, Волинь та Поділля і, врешті, у 1795 р. після третього поділу Речі Посполитої – Берестейщина [5, с.481].

Влада імперії Габсбургів здійснювала адміністративно-територіальний поділ, не беручи до уваги етнічний склад населення, зважаючи на давній римський принцип «поділяй і володарюй». Так, східногалицькі землі, де переважало русинське населення, та західногалицькі, де переважна більшість населення була поляками, потрапили в одну адміністративно-територіальну одиницю – «Королівство Галіції і Лодомерії» з центром у Львові. Спочатку окремим округом до нього увійшла і частина іншого українського етно-регіону – Буковини. Але вже 4 березня 1848 р. Буковину було вилучено з управління Галицької адміністрації і надано автономію, а у січні 1849 р. Франц Йосиф I, створив окремий коронний край – Герцогство Буковина.

Адміністративні органи влади третього українського етно-регіону, що входили до імперії Габсбургів – Закарпаття залишилися у підпорядкуванні Пожонському (Братиславському) намісницькому управлінню. Таким чином, західноукраїнські землі під час перебування у складі Дунайської імперії залишалися адміністративно розмежованими [6, с.26].

Закарпаття – єдиний український етно-регіон, що лежить за головним карпатським хребтом. Його корінне населення протя-

гом століть перебувало під гнітом угорців і фактично являло кріпацьку масу, з якої подекуди вибивалися малочисельна дрібна шляхта та пригнічене духовенство. Позбавлене політичної влади і привілейованих станів воно зберегло свою ідентичність на самперед завдяки релігійній окремішності. Саме православ'я виявилось тим запобіжником, що вберіг Закарпаття від асиміляції. Населення краю ідентифікувало себе як русини або угороси.

У XIX ст., поступово засвоюючи логіку нової ідеології Європи – націоналізму, русинські громадські діячі Закарпаття – Олександр Духнович, Адольф Добрянський, Іван Раковський, Андрій Балудянський, Анатолій Кралицький, Олександр Павлович, Антон Рубій, Іван Ріпа, Микола Надь та ін. сконцентрували свої зусилля на створенні русинської літератури, театру, виданні русинських газет і журналів, заснуванні русинських громадських організацій, розширенні сітки народних шкіл, а також на підвищенні рівня загальної освіти серед русинів. Культурно-просвітницька діяльність цих діячів багато у чому обумовлювалася тим, що практично всі вони були священиками, тому більшість їх творів – молитовники, катехізиси, збірники недільних проповідей тощо були морально-релігійного змісту.

Центром діяльності нативних націоналістів стало місто Пряшів (сьогодні знаходиться на сході Словачької Республіки), а саме «Літературное заведение Пряшевское», засноване О. Духновичем у часи угорської революції. За короткий період свого існування воно видало 12 книг русинською мовою, що стало важливою сходинкою в русинському націтворенні всього XIX ст. Це товариство можна порівняти з такими організаціями інших слов'янських етносів Австрійської імперії як «Матиця чеська», «Матиця словацька», «Матиця сербська».

Русинські націтворці Закарпаття навіть намагалися сконструювати модерну русинську мову, використовуючи два «стилі»: «низький», що мала б вживатися у творах «для народу» («язичіє» – суміш карпаторуських місцевих говірок, церковно-слов'янської та модерної російської мов), і «високий» (*lingua sacra*) – т.з. «церковно-слов'янську мову» [7, с.38].

Однак місцева влада стала на заваді видання Олександром Духновичем підручника для русинських шкіл регіону і його «Кніжица школьная для начинающих» не отримала офіційного затвердження. Не дивлячись на це, підручник, пережив декілька видань. Духнович розумів, що без власної кириличної типографії неможливо буде широко розгорнути літературну діяльність, тому вже на початку 1851 р. він представив план її організації у м. Ужгороді на засіданні Ужгородської греко-католицької капітули. але наштотхнувся на різкий опір представників місцевої влади і місцевого католицького духовенства.

У трактаті «Естественно-духовные рассуждения» О. Духнович гостро критикує соціальні умови, в яких імперські закони не за-

безпечують прав людини, «бо всюди панує влада золота». В центрі уваги автора – соціально незахищена людина, що живе у світі, де «людина людині – вовк». «Караючий закон», за словами Духновича, діє лише для бідної людини, «сильні ж чествують закон настільки, наскільки їм він корисний буває» («Дело от безделья») [8].

О. Духнович писав і на історичні теми. Його головною історичною працею є «Істинная історія Карпато-Россов ілі Угорських Русинов ізданная народолюбцем Александром Духновичем». Крім того, він написав «Устав Пряшевской капітули», «Історію Пряшевской єпархії», «Біографію Василя Поповича, єпископа Мукачевського» та ін. Автор «Істинної історії Карпато-Россов» поборює історичні міфи угорської й німецької історіографії про заселення Дунайського басейну спочатку угорцями та німцями, а вже потім – русинами, однак подекуди і сам вдається до легендарного викладу історії регіону [9].

У ранній творчості Духновича відчутний вплив німецьких поетів групи «Бурі і натиску», а у пізній – слов'янського романтизму, а саме поезій Юліуша Словацького, Адама Міцкевича, Олександра Пушкіна. Він щиро прагнув вдихнути «справжнє життя» в очолюваний ним русинський літературний рух, зробити літературу знаряддям суспільної боротьби за національне майбутнє русинів.

У творах О. Духновича уперше зазвучали мотиви русинського романтичного патріотизму. Саме йому належать рядки, які у подальшому стали гімном русинського націоналізму:

«Я русин був, єсьм і буду,
Я родився русином.
Чесний мій рід не забуду,
Останусь його сином...» («Вручаніє») [10, с.87].

До плеяди русинських націоналістів Закарпаття належить і Іван Раковський (1815–1885 рр.). На перших порах він підтримував Духновича у його намаганні модернізувати «слов'яно-руську традицію», а церковно-слов'янську мову вважав «священною мовою». Однак, в останні роки своєї діяльності зневірився у тому, що комусь із його колег все ж таки вдасться трансформувати численні карпаторуські говірки в модерну русинську мову, послаючись на те, що «наречій у нас неізчисліме множество». На його погляди у період «Руського округу» значно вплинули ідеї А. Добрянського, який вважав, що «сучасність вимагає сучасної мови», однак русинам не варто створювати свою модерну літературну мову, так як вже функціонує модерна парость давньоруської мови – «великоруська», що вже отримала визнання у Європі і є державною в могутній Російській імперії. В останні роки свого життя Іван Раковський з цих же причин майже не використовував у своїх публікаціях церковно-слов'янську мову, виступав проти «діалектних мов» своїх сучасників, наполягав на тому, що русинам Закарпаття необхідно перейняти модерну «великоросійську» мову. Нерідко критикував й

домодерне «язичіє» О.Духновича, а свої статті й літературні твори почав писати лише російською [7, с.53].

На думку Михайла Драгоманова: «Націоналізм угроруський мусив з часом узяти форми москвофільські власне тому, що він був і є «чистим націоналізмом», без примітки соціальної. Такий націоналізм завше тягне до держави, а не до народу, – і коли держави руської нема, а московсько-петербурзька є, то архінатурально, що націоналісти угроруські потяглись думками до сеї держави» [11, с.226].

Відразу ж після поразки революції 1848–1849 рр. русинські націоналісти з «групи єпископа В. Поповича» розробили і передали в Мукачевому генералові Гайнау «Меморандум» про становище русинів в Угорщині, в якому піднімалися питання рівноправності русинів в національно-культурній сфері з іншими етносами Австрійської імперії. В документі також вказувалося на невіршені питання розподілу землі між поміщиками і селянами після скасування кріпосного права і в «інтересах заспокоєння села» вимагалося вирішення цього питання на користь селян-русинів. Диктатор Гайнау був далекий від «національних прагнень» будь-яких етносів, вірою і правдою служив Дунайській імперії і на русинський «Меморандум» не відреагував [7, с.63].

Активна діяльність у Відні представників інших слов'янських етносів імперії спонукала нативістів з «групи Адольфа Добрянського» прискорити підготовку національної програми русинів. Наприкінці жовтня 1849 р., після закінчення своєї місії при штабі російських військ і короткочасного перебування на посаді комісара сегединського округу, Адольф Добрянський повернувся у Пряшів і відразу почав готуватися до переговорів з імперською владою з питань «руської провінції» і визнання «національних прав русинів». В розробленому його оточенням програмному документі «Памятник Русінов Угорских» вказувалося, що деякі питання вони були змушені відкласти до того часу, поки «не зникнуть перепони на шляху об'єднання усіх русинів» монархії. Причина такої зміни поглядів на подальшу долю «русинських земель» пояснювалася тим, що раніше, як зазначалося в документі, «предметом наших горячих желаній» було «соединіти собственно Рускїй край», однак після прийняття імперської конституції від 4 березня 1849 р., яка проголосила рівноправність усіх етносів імперії «отступаем тепер од нашего намеренія до благосклоннейшего времени» [12].

Як бачимо, від своєї кінцевої мети – «соединіти собственно Рускїй край» імперії «група Добрянського» не відмовилася, і наголошувала на тому, що йдуть на поступки лише з тим, щоб остаточно «отдаліть перепони, которіе соединенію Русінов Галіцких з Угорскіми стоят на заваде» [12]. Документ включав 11 пунктів, які можна вважати досить поміркованими вимогами національно-культурного характеру, а саме: поширення дії березневої конституції 1849 р. на русинів Угорщини і визнання «руської національності»; виділення

русинської адміністративної території; введення русинської мови в школах і адміністрації на цій території; призначення на посади вчителів і дрібних чиновників лише осіб з русинів; дозвіл на видання газет русинською мовою; переклад законів і розпоряджень русинською; скасування обмежень на друкування книг кирилицею; надання русинам можливості займати офіцерські пости в імперській армії і в адміністративних органах імперії; забезпечення в армії місць для капеланів греко-католиків; відкриття русинської гімназії і юридичної академії в Ужгороді, а також надання русинам з Угорщини можливості навчатись і Львівському університеті; пропорційне представництво русинів в адміністрації тих округів, в яких вони є меншиною [12].

Деякі джерела свідчать, що 19 жовтня 1849 р. делегація була прийнята самим імператором Францом-Йозефом і передала йому цей документ. І ніби імператор похвалив русинів за їх вірність і «обіцяв врахувати їх справедливі бажання». Насправді, молодий імператор Австрійської імперії не зустрічався з представниками Закарпаття [7, с.65].

Наприкінці жовтня 1849 р. віденська влада «реорганізувала» Угорське королівство. Від нього було відділено Семиграддя і Хорватію-Славонію, а решту території поділено на п'ять військових округів, а ті, в свою чергу, були розділені на декілька цивільних округів. У результаті такої реорганізації в північно-східній частині Угорщини був створений Кошицький воєнний округ, розділений на три цивільні округи. Одним із них був Ужгородський, до складу якого входили комітати Унг, Берег, Угоча і Мараморощ. Головним адміністратором Ужгородського округу, неофіційно названого «Руским округом», був призначений барон Ігнац фон Віллець, а його першим радником і начальником канцелярії Адольф Добрянський. Останній приїхав в Ужгород 15 листопада 1849 р. і відразу ж почав проводити «корисні міроприємства» для русинів: наказав продублювати усі написи мадярською – русинською мовою, запровадив русинську мову як офіційну в адміністративному управлінні та як мову навчання в школах.

Добрянський почав також замінювати мадярських чиновників на русинів, поставивши основну вимогу для службової кар'єри – знання русинської мови. В результаті такої його діяльності «русинське коріння» ставало не перешкодою при зайнятті адміністративних посад, а навпаки – відкривало шлях до службової кар'єри. Русинська інтелігенція і духовенство визнали А. Добрянського своїм лідером. І це було закономірно, так як йому особисто вдалося досягти дуже багато. До Добрянського почало тягнутися ужгородське духовенство та місцева шляхта, які під час революції активно співпрацювали з угорською революційною владою. Такий перехід на бік А. Добрянського, офіційно присланим Віднем чиновника, було шансом на реабілітацію в очах імперських можновладців, демонстрації повернення до прогабсбурзької орієнтації [7, с.65].

У цей час і О. Духнович з небагатьма своїми прибічниками на Пряшівщині розвинув активну діяльність культурно-просвітницького характеру. З його рекомендації мову русинів почали вивчати як окремих предмет в юридичній академії в Кошиці. Він ввів навчання русинською мовою в пряшівській гімназії. Наприкінці 1849 р. Духнович видав перший літературний альманах у формі календаря «Поздравление русинов на год 1850», в якому і опублікував свій знаменитий патріотичний вірш.

Русинам уперше за сотні років вдалося зайняти хоч і невисокі, однак державні посади у краї. Вже згодом, у 1862 р. Духнович, аналізуючи ці зрушення, відзначив: «Кто би пред 12 літами осмислілся і подумати, что і бідний потуплений русин может биті публічним чиновником» [13, с.138].

Головним інспектором шкіл «Руського округу» в грудні 1849 р. був призначений Віктор Добрянський. Він одразу ж почав вводити викладання в школах русинською мовою. З часом з Відня прийшов і дозвіл на відкриття русинської гімназії в Ужгороді. Однак це викликало гострі протести з боку місцевої мадярської шляхти і міст'ян. Тоді на захист русинської гімназії в Ужгороді виступив пряшівський єпископ Й. Гаганець. Рішуче виступив на підтримку русинської гімназії в Ужгороді і О. Духнович. Він писав, що аргументи мадярських міст'ян не варті уваги, а посилання на те, що, мовляв, гімназія була заснована католицькою магнатською сім'єю є недостатнім, бо в комітатах Унг, Берг, Угоча і північній частині Земплину, з яких приходять в Ужгород на навчання студенти, всюди розмовляють русинською мовою. А місцевим мадярам, які не бажають, щоб їх діти читали і писали кирилицею, Духнович радив посилати їх у реформатські мадярські школи у сусідні Дебрецен і Шарошпоток, наголошуючи, що скарги мадярів безпідставні, бо в ужгородській гімназії «наука» (малася на увазі логіка, філософія, математика) і так викладалася мадярською мовою [9].

Політика А. Добрянського на заміну угорських чиновників в апараті управління «Руського округу» і в комітатських управліннях була успішною. Уже в перших місяцях 1850 р. в адміністраціях регіону русинів була більшість. Однак проти такої політики Добрянського продовжували протестувати місцеве мадярське дворянство і шляхта [7, с.65].

Віденська влада також роздратовано реагувала на таку активність русинських націстворців і вже до кінця 1850 р. поступово витіснила з адміністрації північно-східних комітатів значну частину русинського чиновництва. Досвідчена віденська бюрократія побачила в русинсько-мадярському протистоянні за урядницькі місця прояв ще більш небезпечного для неї, ніж мадярський, – русинського, націоналізму, якого раніше ще не було. І, незважаючи на його прогабсбурзький характер, абсолютистський режим вирішив ліквідувати цей націоналізм у зародку. Зроблено це було «старим і добрим» засобом: русинських чиновників знімали з посад і

відправляли подалі від їх етнічного середовища, в різні закутки монархії Габсбургів. Цей крок австрійської влади небагаточисельна русинська інтелігенція кваліфікувала як «Ужгородську катастрофу». Це було дійсно катастрофою для початків русинського націєтворення і остаточно засвідчувало, що режим, який утвердився після поразки революції в монархії Габсбургів, вороже ставився до русинського націоналізму на Закарпатті.

Останнім кроком русинських націоналістів Закарпаття стала петиція земплінського греко-католицького духовенства від січня 1851 р. «Памятное писаніє Земплінскіх Русінов» на ім'я імператорського комісара в справах Угорщини барона Карла Герінгера. Її автори теж вимагали введення русинської мови, як офіційної, в округах, населених русинами, призначення на державні посади русинських чиновників, видання законів русинською, надання русинам можливості дотримуватися православних свят тощо. Реакція властей на цю петицію була вкрай негативною. Австрійські чиновники ще з більшою підозрою почали спостерігати за діяльністю активістів з греко-католицького духовенства Закарпаття, про що свідчить «справа священика Й. Гомічкова», який планував подати петицію, з подібними вимогами. На цей раз імперська поліція діяла швидко і заарештувала Гомічкова ще до подачі підготовленого ним документу. Силовики звинувачували його у намірі «спровокувати владу на репресії проти русинів», а авторство петиції приписували А. Добрянському, хоча він не мав до неї ніякого відношення [7, с.65].

В кінці грудня 1851 р. був опублікований т. зв. «Сільвестровський патент» імператора Франца Йосифа I, яким була скасована березнева 1849 р. конституція (фактично відбувся державний переворот). Імператор підтвердив лише рівність громадян перед законом, конфесійні свободи та ліквідацію кріпосного права. Замість конституції вводились у дію т. зв. «Основи органічного управління», згідно з якими вся влада в Австрійській імперії концентрувалася в руках імператора, міністри ж виконували лише його розпорядження.

У 1853 р. неоабсолютистський режим імперії заборонив діяльність «Літературного заведенія Пряшевского». Виключні права одержала католицька церква яка знову стала виконувати функцію колективного цензора у шкільництві та у сфері культурного життя регіону. Найактивнішою силою і опорою режиму стала таємна поліція. Саме завдяки їй наповнювалися каземати Мукачівського замку. Якщо у 1851 р. тут перебувало близько 90 політичних в'язнів, то вже у кінці 50-х рр. ХІХ ст. в нелюдських умовах замку утримувалось 930 в'язнів. Через таку політику влади основна маса русинського етносу – селянство, зосередившись на питанні виживання сім'ї в умовах безземелля, змушена була шукати засоби для існування у віддалених регіонах монархії. Відійшли від національного будівництва нечисленна русинська інтелігенція і греко-католицьке духовенство.

Русинським націоналістам Закарпаття не вдалося запустити хоча б перший етап проекту «русинської нації» у середині XIX ст., а саме: домогтися виділення території заселеної русинами в окрему адміністративну одиницю Австрійської імперії; створити русинську модерну мову; залучити до процесів націєтворення широкі верстви населення, яке в основному було селянським, домодерним.

Головними причинами того, що русинським нативістам Закарпаття не вдалося встояти під ударами неоабсолютистського режиму Франца-Йозефа у XIX ст. були: по-перше, їх нечисленність, по-друге, вузькість соціальної бази (головним чином у націєтворенні взяло участь лише духовенство).

На повну міру процеси русинського націєтворення на Закарпатті у XIX ст. запущені не були, а національне будівництво у подальшому так і залишилося лише справою поодиноких культурних русинських діячів регіону.

Список використаних джерел і літератури:

1. Гегель Ф. Феноменологія духа. Москва: ЕКСМО, 1998. 288 с.
2. Грушевський М. Історія України-Руси: в 11 томах, 12 книгах / [редкол.: П. Сохань (голова) та ін.]. Київ: Наук. думка, 1991–1998.
3. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: монографія. Київ: Либідь, 1999. 352 с.
4. Удод О. Україна XIX – початку XXI ст.: цивілізаційний контекст пізнання: монографія. Кн. II: Україна XIX – початку XXI ст.: цивілізаційний контекст пізнання. Київ, Чернівці, Тернопіль: Астон, 2012. 696 с.; Удод О. Соціокультурні аспекти формування української нації в XIX ст. // *«Надніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті»*. Дніпропетровськ: ДНУ ім. О. Гончара, 2015. Вип. 13. С. 185-202; Удод О. Модернізація і становлення української нації // *Сторінки історії: збірник наукових праць*. Київ: НТУУ «КПІ», 2013. Вип. 35. С. 39-60; Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: монографія. Київ: Либідь, 1999. 352 с. та ін.
5. Історія Центрально-Східної Європи [за ред. Л.О. Зашкільняка]. Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2001. 660 с.
6. Удод О. Регіональна конфігурація української історіографії: пошуки наукової моделі розуміння вітчизняної історії // *Схід і Південь України: час, простір, соціум*. У 2-х тт. Київ, 2016. Т. 2. С. 24-27.
7. Заводовський А. Перші національні проекти на українських землях у XIX ст. Кам'янець-Подільський, 2010. 128 с.
8. Духнович А. Дело от безделія. URL: <https://lib-fond.ru/lib-rgb>
9. Духнович А. Состояние Русинов в Угорщине // *Зоря Галицька*. 1849. № 31.
10. Духнович О. Твори: в 4-х т. Т. 1 / [вступ. стаття «О. Духнович. Життя і діяльність» О. Рудловчак. С. 15-168; упоряд. О. Рудловчак, В. Микитась; коментарі та словник О. Рудловчак, В. Микитась. Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво у Братиславі. Відділ української літератури в Пряшеві, 1968. 791 с.
11. Драгоманов М.П. Вибрані твори. Т. I. Прага. 432 с.
12. Пам'ятник Русинів Угорських. URL: <https://lib-fond.ru/lib-rgb>
13. Духнович О. Вибране. Пряшів, 1963. 378 с.

Assigning the logic of nationalism: Nation-building in Transcarpathia of the «long XIX century»

The article deals with the beginnings of the formation of Ruthenian nationalism in the westernmost ethno-region of the future Ukrainian state – Transcarpathia in the mid-nineteenth century. The author draws attention to the social and political activities of Alexander Dukhnovich, Adolf Dobriansky, Ivan Rakovsky and their entourage, makes conclusions about the dispositive of local and imperial authorities on native nationalism in Transcarpathia after the “spring of nations”.

According to the author of this article the native nationalists of Transcarpathia failed to launch the project of the “Ruthenian nation” in the middle of the XIX century, namely: to achieve the allocation of the territory inhabited by Ruthenians into a separate administrative unit of the Austrian Empire; to create a Ruthenian modern language; to involve broad sections of the population in the nation-building process, which was mainly peasant and pre-modern.

The few Ruthenian nativists failed to withstand the blows of the neo-absolutist Franz Josef regime due to the narrowness of the social base (mainly only the clergy took part in nation-building).

Therefore, the processes of Ruthenian nation-building were not fully launched, and nation-building in the future remained only a matter of individual Ruthenian figures in the region.

Key words: Ruthenian nationalism, Ukrainian nation-building, nationalism in Ukraine, Austrian Empire, Transcarpathia.

Отримано: 22.11.2020

УДК 271.2-523.47:911.372.4(477.43/.44)“17/19”

DOI: 10.32626/2309-8074.2020-13.113-129

А. Б. Задорожнюк, Н. Р. Гриськова

(м. Кам'янець-Подільський)

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІКОНИ У ЖИТТІ ПРАВОСЛАВНОГО НАСЕЛЕННЯ ПОДІЛЛЯ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлено проблему іконошанування, місця і ролі ікони в духовному та релігійному житті населення Поділля, розглянуто міжконфесійні відносини, пов'язані з іконошануванням в період кінця ХVІІІ – початку ХХ століття. Закцентовано увагу на стосунках між представниками різних конфесій (православних, католиків та уніатів), їх особисте ставлення до святинь регіону; зміну відносин у суспільстві та формування нових релігійних норм і правил. Розвинуто ідею феномену іконошанування, як одного з причинних явищ міжконфесійних взаємин кінця ХVІІІ – початку ХХ ст.

Ключові слова: Поділля, релігія, іконошанування, чудотворні ікони, релігійно-обрядове життя, конфесійні групи, міжконфесійні відносини, традиція, канон.